

УДК 334.726(477)

В. Є. Зайцев, кандидат економічних наук, доцент
кафедри міжнародної економіки
Академії митної служби України
І. А. Малюта, кандидат економічних наук, доцент
кафедри міжнародної економіки
Академії митної служби України
М. В. Бендосенко, курсант
Академії митної служби України

РОЛЬ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Розглядаються спільні підприємства та важливість їх створення для економіки країни. Аналізуються тенденції створення та функціонування спільних підприємств в Україні, а також проблеми й перспективи їх розвитку.

Рассматриваются совместные предприятия и важность их создания для экономики страны. Анализируются тенденции создания и функционирования совместных предприятий в Украине, а также проблемы и перспективы их развития.

The article deals with joint ventures and their importance for a country's economy. Trends of creation and functioning of joint ventures in Ukraine are analyzed in the article, as well as the problems and prospects of their development.

Ключові слова. Спільні підприємства, прямі іноземні інвестиції, економічне зростання, проблеми іноземного інвестування.

Вступ. В Україні нині спостерігається виникнення та розвиток нових форм і різновидів господарської діяльності. Значного поширення набуває створення спільних підприємств. Необхідно зазначити, що створення спільних підприємств – це найефективніший шлях залучення приватного іноземного капіталу в економіку України. Підприємства з іноземним капіталом є прогресивною формою господарювання, інструментом формування ринкових відносин в економіці України. Вони як форма міжнародного співробітництва мають вагомий вплив на інтеграційні процеси у світову систему господарювання та сприяють формуванню ринкової інфраструктури, що являє собою необхідний елемент розвитку економіки.

Але сучасному ефективному господарюванню спільних підприємств в Україні заважає ряд проблем, серед яких істотною роль відіграє відсутність чіткої політики держави щодо сприяння розвитку пріоритетних напрямів діяльності спільних підприємств.

Питання ефективності розвитку та функціонування спільних підприємств стало предметом досліджень багатьох закордонних та українських учених, таких як А. В. Аргатюк, А. Ф. Бондаренко, А. В. Дмитренко, В. Г. Наймушин, Е. М. Петрикова, Г. В. Семєко, М. М. Окс, І. В. Олександренко.

Водночас малодосліджені питання ступеня впливу спільного підприємництва на національне господарство України та завдань, які мають виконувати спільні підприємства в Україні.

Постановка завдання. Головна мета цього дослідження – виявлення тенденцій розвитку спільних підприємств, їх впливу на розвиток економіки країни, а також аналіз проблем, що перешкоджають ефективному функціонуванню спільного підприємництва в Україні. У межах поставленої мети окреслено такі завдання: визначення сутності поняття “спільне підприємство”

© В. Є. Зайцев, І. А. Малюта, М. В. Бендосенко, 2013

та розгляд змін його трактування в українському законодавстві; виявлення тенденцій розвитку спільних підприємств; визначення проблем, пов'язаних з їхньою діяльністю, та можливих шляхів їх подолання.

Результати дослідження. В українському законодавстві такий вид підприємства, як спільне підприємство, вперше визначався ст. 2 Закону України “Про підприємства в Україні”, відповідно до якої спільне підприємство засновувалось на базі об'єднання майна різних власників (змішана форма власності). Серед засновників спільного підприємства відповідно до законодавства Української РСР могли бути юридичні особи та громадяни Української РСР, союзних республік, інших держав. У зв'язку з наданням чинності з 1 січня 2004 р. Господарському кодексу України Закон України “Про підприємства в Україні” втратив чинність.

Нині поняття й статус спільного підприємства визначається Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність”. Так, ст. 3 цього Закону зазначено, що одним із суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні є спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, що зареєстровані як такі в Україні та мають постійне місцезнаходження на території України. Відповідно до ст. 1 цього Закону спільні підприємства – підприємства, які базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні й на спільному розподілі результатів і ризиків.

Господарським кодексом не визначено спільні підприємства як один із видів підприємств. Але відповідно до ст. 63 Господарського кодексу підприємство, в статутному фонді якого не менше як десять відсотків становить іноземна інвестиція, визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному капіталі якого іноземна інвестиція становить сто відсотків, вважається іноземним підприємством.

Таким чином, в Україні, відповідно до Державних класифікаторів, не передбачено реєстрацію підприємств з організаційно-правовою формою “спільне підприємство”. Тому зараз статистичною звітністю в Україні не здійснюється спеціальне відстеження кількості створюваних спільних підприємств. Слід також зауважити, що чинним законодавством України не визначено обов'язкову зміну організаційно-правової форми тих суб'єктів господарювання, створення яких передбачалося чинними на час їх створення законами. Тобто Державний комітет статистики веде облік кількості раніше створених спільних підприємств. Станом на 1 грудня 2012 р. в Україні зареєстровано 4784 СП, що створені до 1998 р. [1]. За останні 5 років, тобто за період з 2008 до 2012 рр., в Україні спостерігається стійке поступове зменшення кількості підприємств з організаційно-правовою формою “спільне підприємство”. Таким чином, деякі науковці помилково спираються у своїх дослідженнях на офіційні дані про кількість спільних підприємств в Україні. Нині такі підприємства можуть створюватися у п'яти організаційно-правових формах: акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, повне товариство, командитне товариство.

Різноманітні форми спільної підприємницької діяльності створюються на основі прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ). Отже, щоб проаналізувати масштаби розвитку спільного підприємництва, необхідно, в першу чергу, звернути увагу на тенденції в галузі ПІІ. До того ж питома вага внесків іноземних інвесторів у статутні фонди СП оцінюється у 80 % від загального обсягу ПІІ в економіку України.

Протягом останніх п'яти років в Україні спостерігався постійний стабільний приріст прямих іноземних інвестицій в економіку країни. В Україну на кінець 2012 р. залучено 54,5 млрд дол. (акціонерний капітал без урахування боргових інструментів), що лише на 8,2 % більше за обсяги інвестицій на початок 2012 р. (49,4 млрд дол. США). З них 43 млрд дол. надійшло з країн ЄС (78,9 % загального обсягу акціонерного капіталу), а з країн СНД – 4,3 млрд дол. (7,8 %). Чисте збільшення акціонерного капіталу та реінвестованих доходів у 2012 р. дорівнювало 6 млрд дол. США [1].

Основними формами залучення іноземних інвестицій є грошові внески та внески у вигляді рухомого чи нерухомого майна. При цьому необхідно зазначити, що збільшення капіталу нерезидентів відбувається саме за рахунок грошових внесків. У 2011 р. питома вага збільшення акціонерного капіталу нерезидентів за рахунок грошових внесків становила майже 92 % загального обсягу ПІІ. Внески за рахунок майна дорівнювали лише 8 % від загального обсягу ПІІ, а цінні папери – менше одного відсотка. Внески у вигляді акцій були здійснені країнами ЄС (на країни СНД припадає лише 0,1 млн дол.) і становили лише 8,5 млн дол. Внески у вигляді нематеріальних активів також зробили тільки країни ЄС, але їх кількість надзвичайно мала – лише 1,5 млн дол. [1].

Кількість країн світу, які інвестують економіку України, на кінець 2012 р. становила 130 країн. Станом на 31 грудня 2012 р. основними країнами-інвесторами є Кіпр (17,3 млрд дол.), Німеччина (6,3 млрд дол.), Нідерланди (5,2 млрд дол.), Російська Федерація (3,8 млрд дол.), Австрія (3,4 млрд дол.), Велика Британія (2,6 млрд дол.), Британські Віргінські острови (1,9 млрд дол.), Франція (1,8 млрд дол.), Швеція (1,6 млрд дол.), Швейцарія (1,1 млрд дол.), яким належить понад 82 % загального обсягу прямих інвестицій в економіку України (рис. 1) [1].

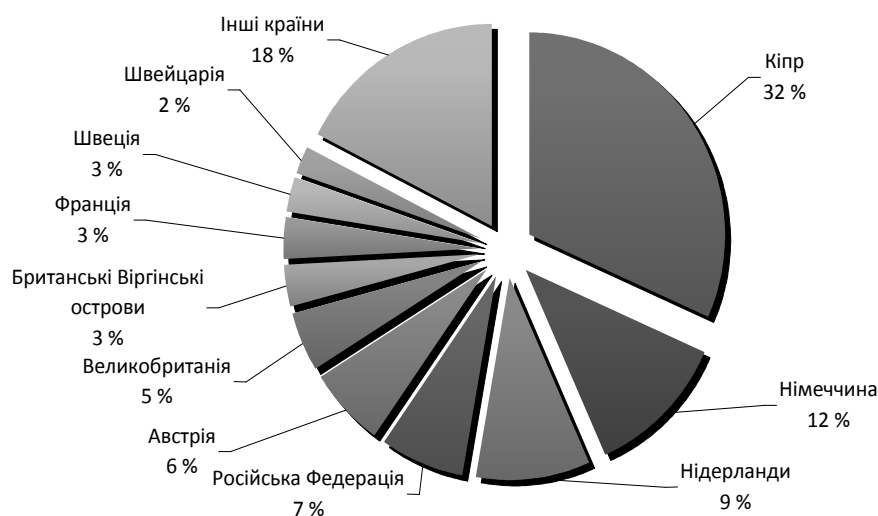

Рис. 1. Розподіл прямих інвестицій в Україну за основними країнами-інвесторами

Статистика фіксує цілком певну тенденцію – найбільшими країнами-інвесторами України стають офшорні зони, а саме Кіпр, Британські Віргінські острови (острови Джерсі, Гернсі, Мен), частково Нідерланди та Австрія. Тобто більше половини ПІІ, що надходять до нас, мають українське походження. На жаль, такі інвестиції не приносять в Україну нових технологій та методів управління.

Іноземні інвестиції розподіляються по регіонах України дуже нерівномірно. Більше всього ПІІ надходить у Придніпровський та Донецький економічні райони й місто Київ (рис. 2). Найпривабливіші для вкладання ПІІ місто Київ (26,6 млрд дол. інвестицій на кінець 2012 р.) та Дніпропетровська область (8,4 млрд дол.). До складу наступної п'ятірки найбільш привабливих областей для здійснення ПІІ входять: Донецька – 2,98 млрд дол., Харківська – 2,2 млрд дол., Київська – 1,9 млрд дол., Львівська – 1,63 млрд дол. та Одеська – 1,62 млрд дол. інвестицій [1].

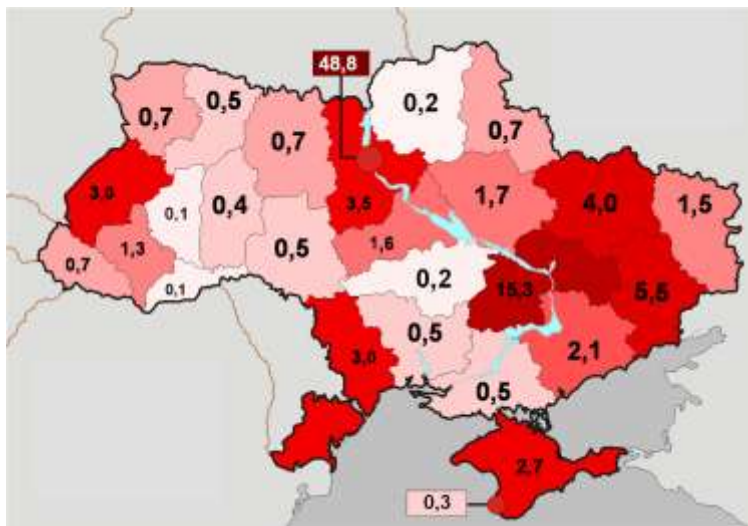

Рис. 2. Розподіл ПШ по регіонах України, у % до загального підсумку 2012 р.
Джерело: Побудовано автором за даними Державного комітету статистики [1].

Надання іноземними інвесторами переваги Києву відбиває не тільки усталену практику реєстрації головних офісів компаній та зосередження кредитно-банківських установ у столиці, але і збільшення вимог інвесторів до умов ведення бізнесу та їх намагання зменшити ризики капіталовкладень. Інвестори сподіваються отримати вигоди від найбільш розвиненої інфраструктури та найвищого рівня доходів у місті Києві. Крім того, суб'єктивною гарантією стабільності ринку є близькість до центральної влади.

Нерівномірність територіального розміщення економічного потенціалу (на Донецьку, Дніпропетровську, Київську і Харківську області припадає близько 50 % національного доходу, на інші області – в середньому лише по 2–3 %) не тільки спричиняє суттєві соціально-економічні диспропорції, але й зумовлює відповідну деформованість структури експорту та зовнішньо-економічних зв'язків у цілому. І це тоді, коли багато областей мають нереалізований експортний потенціал у сферах, які для України пріоритетні. Тому в цілому має забезпечуватися баланс регіональних пріоритетів залучення та використання іноземних інвестицій [3].

Що стосується галузевої структури ПШ, то значний обсяг інвестиційних ресурсів нерезидентів спрямовується до сфери послуг та фінансової діяльності (рис. 3). Упродовж кількох останніх років напрями інвестування не змінюються: приріст інвестиційних ресурсів традиційно спостерігається на підприємствах галузей переробної промисловості – 14 млрд дол. на кінець 2012 р. (25,9 % загального обсягу) прямих інвестицій (найбільший – у виробництві готових металевих виробів (6,2 млрд дол.), харчових продуктів (3,04 млрд дол.), хімічній промисловості (1,3 млрд дол.), машинобудуванні (1,2 млрд дол.) та галузей зі швидким оборотом капіталу: фінансова діяльність (16,1 млрд дол. (29,6 %), торгівля (6 млрд дол. (11 %), операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям (9,1 млрд дол. (16,6%) [1].

Великим недоліком для України є відсутність припливу іноземного капіталу в стратегічно важливі галузі господарства. Іноземний капітал заходить переважно в ті галузі, котрі майже не регулюються державою, де достатньо відкрите конкурентне середовище: фінансовий сектор, роздрібна торгівля, нерухомість. Спрямування значної частки ресурсів у межах України до фінансового сектора та сфери послуг може свідчити про недостатню привабливість об'єктів інвестування реального сектора.

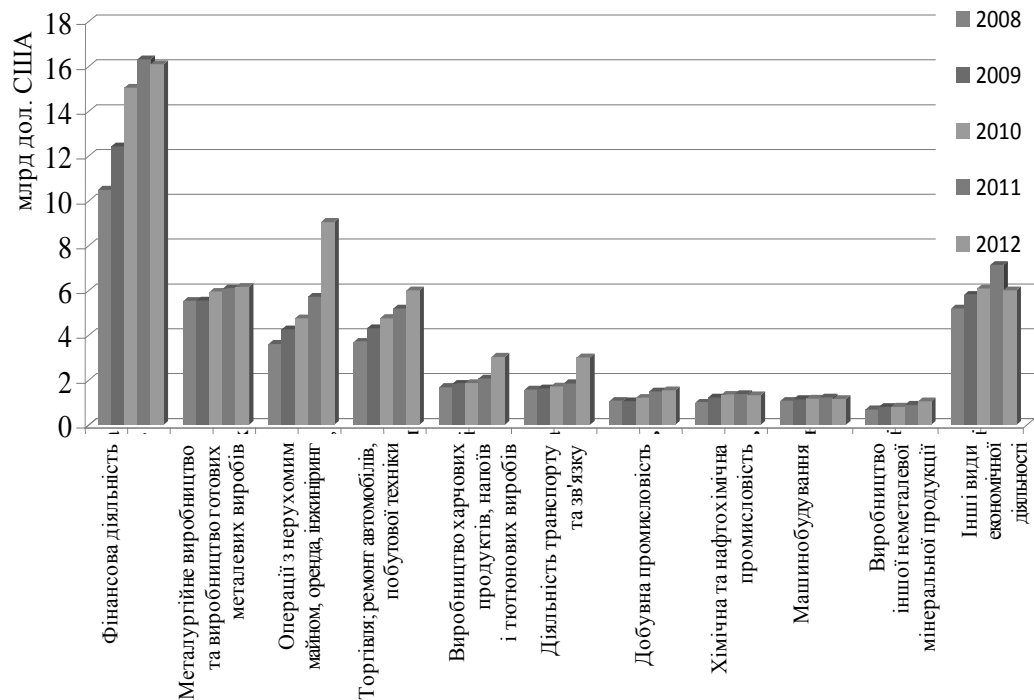

Рис. 3. Обсяги накопичених ПІІ в Україну за видами економічної діяльності на кінець року, 2007–2011 рр.

Джерело: Побудовано автором за даними Державного комітету статистики [1].

До того ж інвестування фінансового сектора не здатне стати стимулом якісних змін в економіці та підвищення рівня ефективності зайнятості. Натомість пріоритетними галузями інвестування мають стати інформаційні та телекомунікаційні технології, машинобудування, наукоємні підприємства, будівництво та житлово-комунальне господарство, паливно-енергетичний комплекс.

У липні 2012 р. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України підписало з Росатомом меморандум про інтеграцію і співпрацю в галузі атомної енергетики. Таким чином Україна і Росія створюють два СП в галузі атомної енергетики. Перше СП має зосередитися на всьому ланцюжку виробництва палива для АЕС – від видобутку урану до випуску готових паливних збірок. Його контрольний пакет належатиме Україні. А в машинобудівному холдингу мажоритарним партнером буде російська сторона. У машинобудівному СП передбачається участь найбільшого підприємства українського Атомпрому – харківського Турбоатома [8].

Незважаючи на постійне збільшення обсягів ПІІ в економіку України, обсяг реалізованих інвестиційних проектів не збільшується, а, навпаки, скорочується. Так, у 2010 р. в Україні реалізовано 31 інвестиційний проект. У порівнянні з 2009 р. кількість проектів скоротилася на третину (2009 р. іноземні компанії вклали кошти в 46 інвестпроектів). Крім того, під час реалізації інвестиційних проектів майже не створюються нові робочі місця. За 2010 р. було відкрито лише 1150 нових робочих місць. Таким чином, можна констатувати, що ПІІ, які залучаються в Україну, спрямовані не на створення нових підприємств, а на використання вже існуючих у країні потужностей. Усього за п'ять років (2006–2010) в Україні реалізовано 178 інвестиційних проектів і створено 7,5 тис. робочих місць (табл. 1).

Проекти ПП за галузями економіки, 2006–2010 рр. [2]

Галузь	Кількість проектів ПП	Частка, %	Кількість створених робочих місць
Фінансове посередництво	24	13	590
Логістика	17	10	361
Харчова промисловість	16	9	1895
Страховання та пенсійне забезпечення	13	7	25
Неметалічна мінеральна продукція	13	7	400
Професійні послуги	12	7	14
Програмне забезпечення	10	6	202
Металоконструкції	6	3	133
Гумова і пластикова промисловість	6	3	0
Автомобільна промисловість	5	3	2030
Інше	56	31	1837
Усього	178	100	7487

Проте слід констатувати, що в Україні сформувалася усталена група іноземних інвесторів, які розташовують у ній свій бізнес із довгостроковою перспективою. За даними прес-служби Державної податкової служби, чисельність підприємств з іноземним капіталом протягом останніх двох років залишається стабільною – близько 43 тис. підприємств [4].

Іноземні інвестори постійно збільшують платежі до бюджету. У 2012 р. підприємства з іноземними інвестиціями спрямували до державного бюджету 22,3 млрд грн, збільшивши суму сплачених податків на 3 % порівняно з 2011 р. У тому числі вони сплатили 8 млрд грн. ПДВ, що на 24 % більше, ніж у 2011 р.

Певну зацікавленість викликає також питання кадрового забезпечення СП України. Як показала практика, співвідношення між іноземними й українськими громадянами в СП схиляється в бік українського персоналу – в середньому на таких підприємствах працює 85 % українців. Підприємства з іноземними інвестиціями відзначаються відносно високим рівнем середньої заробітної плати. За даними прес-служби Державної податкової служби, на 1 вересня 2012 р. вона становила 3700 грн, тоді як у цілому по Україні – 3064 грн.

Слід зазначити певну позитивну тенденцію у сприянні ведення бізнесу в Україні. Так, згідно зі щорічними дослідженням Світового банку й Міжнародної фінансової корпорації Doing Business-2012, за останній рік Україна піднялась на 15 позицій у рейтингу країн за умовами ведення бізнесу і перемістилася з 152 на 137 місце серед 185 країн.

Не може не привернути увагу той факт, що в Україні існує ряд проблем, пов'язаних з діяльністю та створенням спільних підприємств. Політика Фонду державного майна в питаннях створення спільних підприємств призводить до того, що, віддаючи з самого початку контрольний пакет акцій іноземній фірмі, Україна дуже швидко втрачає свій вплив на них. Так, у тютюновій промисловості іноземним фірмам належить уже 94 % виробництва (в тютюновій промисловості домінують інвестиції відомих американських і британських ТНК Reynolds, Philip Morris Inc., British American Tobacco). У результаті їхньої діяльності виробляється продукції на 2 млрд дол. США, а в бюджет України надходить лише 50 млн. І хоча безпосередньо на тютюнових фабриках створено близько 400 робочих місць, але втрачено незрівнянно більше – через згортання вирощування тютюну в південних регіонах України (спільні підприємства завозять увесь тютюн з-за кордону).

Перешкодами на шляху створення спільних підприємств в Україні є недосконалі розробки податкової, амортизаційної та інвестиційної політики. Ці чинники наявні в застосуванні певних стимулів та важелів впливу на інвестиційні позиції іноземців, оскільки, як показує досвід, іноземних бізнесменів цікавлять переважно підприємства, статутний капітал яких на 100 % належатиме їм, а управлінські функції безпосередньо здійснюватимуться без узгодження з українськими підприємцями чи інвесторами.

Найцікавіший досвід Китаю щодо залучення іноземного капіталу в спільні підприємства. Китай проголосив політику зовнішньої відкритості для залучення іноземних інвестицій і створив спрощений порядок увезення й оформлення капіталу в будь-якій формі – грошовій, матеріальній, інтелектуальній тощо.

Причому Китай має чітку систему регулювання інвестицій, поділяючи їх на 4 категорії: заохочувальні та ті, що дозволяються, обмежуються, забороняються. Китайський уряд ставить на перший план залучення прогресивних ресурсів інших країн, що дадуть змогу розв'язати проблеми недосконалості розвитку національного виробничого сектора. Під час внесення пропозицій про створення спільних підприємств реєстраційні органи Китаю приділяють увагу економічній ефективності та враховують хоча б одну з таких вимог: використання передової техніки і наукових методів управління, можливість збільшення асортименту продукції, підвищення якості й обсягів випущеної продукції, економія енергії і матеріалів, вигоди з погляду технічної реконструкції підприємств, можливість скорочення інвестицій, підвищення ефективності та збільшення доходів, можливість розширення експортного виробництва, збільшення валютних доходів, можливість підготовки технічного та управлінського персоналу [5].

Крім того, в Китаї побудовано дійову податкову систему, адаптовану до “ринкової економіки соціалізму”. Існуючу податкову систему спрямовано на відкриття Китаю зовнішньому світові, що сприяє розвитку національної економіки. У Китаї нинішнього часу налічується 25 видів податків, які, залежно від їх природи й виконуваних функцій, можуть бути об'єднані у 8 груп: податки з обороту, податки на прибуток, ресурсні платежі, цільові податки і збори, майнові податки, податки з операцій, сільськогосподарські податки, мита. Щоб стимулювати споживання та приплив інвестицій, у Китаї було зупинено стягнення податку на інвестиції в основний капітал та введено податок на проценти й депозити за ставкою 20 %. Податок на додану вартість сьогодні стягується за ставкою 15–17 %. Ставку цього податку Уряд Китаю планує найближчим часом знизити [7].

Спільні підприємства в Китаї дали змогу налагодити масовий випуск комп'ютерів, різних типів інтегральних схем, сучасних засобів зв'язку та інших видів конкурентоспроможної продукції [5].

Нинішня економічна ситуація в Україні дуже складна. Транснаціональні компанії, акції яких котируються на світових біржах, неохоче створюють в Україні спільні підприємства. Основними чинниками, що об'єктивно перешкоджають організації інвестиційної діяльності в Україні, можна назвати: несприятливу політичну ситуацію в країні (затримка паравування та підписання Угоди про ЗВТ та Угоди про Асоціацію з ЄС, а також складні відносини з МВФ та переговори з Російською Федерацією про постачання газу); значний податковий та адміністративний тиск на об'єкти підприємництва; посилення тиску з боку владних структур та зарегульованість ринку; високий рівень корумпованості в органах державної влади; складність і відносно велику тривалість процедур реєстрації підприємств; недосконале правове середовище; непрозорість судової системи; технічні бар'єри в процесі митного оформлення та відшкодування ПДВ [6].

Виникнення альянсів може бути цікавим транснаціональним корпораціям у тих випадках, коли українська компанія запропонує якісно нові й досить унікальні розробки у

сфері високих технологій. Залучення до співпраці місцевої компанії з метою використання її знань ринку – це не зовсім оптимальний варіант, оскільки транснаціональній компанії дешевше й надійніше замовити дослідження ринку в незалежного консультанта й самостійно побудувати власну мережу.

Для поліпшення інвестиційного клімату в країні необхідні спеціальні економічні важелі підвищення активності іноземних інвесторів. Як показує світовий досвід, найефективнішим методом стимулювання інвестиційної діяльності є податково-преференційні методи стимулювання потоків іноземного капіталу: введення пільгових норм амортизаційних відрахувань у вигляді “прискореної” амортизації, тимчасове звільнення від податку на прибуток залежно від обсягу іноземної інвестиції, надання податкового кредиту на пільгових умовах за тими видами податків, які підлягають сплаті в перші три роки існування підприємства, надання уповноваженими банками на пільгових умовах кредитів за рахунок спеціального бюджетного фонду.

Пріоритетним напрямом державного регулювання процесів прямого іноземного інвестування в Україні на найближчу перспективу має стати їх спрямування до реального сектора економіки та мінімізація диспропорцій їх розподілу у регіональному розрізі. Тому у сфері нормативно-правового забезпечення необхідно встановити диференційований пільговий режим щодо нерезидентів, сприятливіший для тих, хто спрямовує кошти до реального сектора і сфери послуг (інформаційних, транспортно-логістичних, туристично-рекреаційних, освітніх та ділових).

Особливої уваги потребує робота з інвесторами в регіонах, оскільки майже в кожному п’ятому місті України інвестицій немає взагалі, а в багатьох містах їхні обсяги дуже малі. Головними важелями вдосконалення процесу прямого іноземного інвестування мають бути дії місцевих органів щодо створення сприятливої економічної ситуації – основою тут має стати наявність виробництв як об’єктів інвестування та розвинутої інвестиційної інфраструктури. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають сприяти ефективній реалізації виробничого, фінансового, трудового, соціального та ресурсного потенціалу регіонів.

Висновки. 1. Спільні підприємства – найефективніша і взаємовигідна форма міжнародного бізнесу й вид прямого іноземного інвестування. Економічне співробітництво у формі спільного підприємства у правовому аспекті повинно передбачати організацію єдиного суб’єкта права, що регулюється єдиною системою правових норм.

2. Розподіл СП за регіонами України та галузями економіки нерівномірний. Держава має розробити єдину стратегію залучення прямих іноземних інвестицій. Крім того, місцеві органи виконавчої влади мають створити вигідні об’єкти інвестування або перепрофілювати існуючі на виробництво конкурентоспроможної продукції. Для залучення необхідних обсягів ПІІ в економіку України потрібно вдосконалити правове забезпечення реалізації зовнішньоекономічної діяльності.

3. Під час розробки законодавства, що регулює діяльність СП, нової схеми їх створення та функціонування можна орієнтуватися на досвід країн, успішних у залученні ПІІ. Органи державної влади повинні здійснювати контроль за українською часткою в статутному капіталі СП і створити сприятливі умови для реінвестування прибутків.

4. У кінцевому результаті спільні підприємства мають сприяти зростанню кількості робочих місць та впровадженню в Україні нових, у тому числі українських, технологій і обладнання. На спільних підприємствах мають виготовлятися за новими технологіями не ті товари, що виробляє фірма-партнер, а товари, що є в регіональних або в державних програмах.

Напрями подальших досліджень пов’язані з аналізом досвіду інших країн щодо ефективності залучення ПІІ, створення та функціонування спільних підприємств.

Література

1. Державний комітет статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну // Міжнародна компанія з аудиту, оподаткування і права, супроводу транзакцій і консультування “Ернст енд Янг”. – 2011. – 12 с.
3. Ліщук В. І. Прямі іноземні інвестиції України: динаміка та вплив на економічне зростання / В. І. Ліщук, Т. М. Вісіна // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – 2008. – Вип. 5 : “Економічна теорія та економічна історія”. – 317 с.
4. Майже 43 тис. іноземних інвесторів обрали Україну як постійний майданчик для розвитку бізнесу [Електронний ресурс]: Урядовий портал. – Режим доступу: http://www.kmi.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245635827&cat_id=244276429.
5. Олександренко І. Спільні підприємства як форма залучення іноземного капіталу / І. Олександренко // Економічний аналіз. – 2008. – № 2 (18).– С. 168–172.
6. Падіння довіри інвесторів до українського ринку стає тенденцією // Прес-реліз Європейської бізнес-асоціації. – 2012. – 4 с.
7. Світовий досвід оподаткування: Китай [Електронний ресурс]: за даними Державної податкової служби України. – Режим доступу : <http://sts.gov.ua/media-tsentr/novini/55971.html>.
8. Украина и Россия создадут два СП в области атомной энергетики [Электронный ресурс]: за даними інформаційного агентства ЛІГАБізнесІнформ. – Режим доступу : <http://biz.liga.net/all/tek/novosti/2257363-ukraina-i-rossiya-sozdadut-dva-sp-v-oblasti-atomnoy-energetiki.htm>.

